

Historische Kring Maarssen

Wilt U...

- een huis, bungalow, flat of boerderij kopen?
- een taxatie laten verrichten door beëdigde taxateurs?
- een passende verzekering sluiten?
- een financiering of hypotheek nemen?
- of alleen een persoonlijk advies over deze zaken?

**Makelaars en taxateurs
erkend assurantie agenten**

bel dan:

Maarssen, Raadhuisstraat 21 a
Telefoon 03465-2079/4644

Loenen a/d. Vecht, Brugstraat 6
Telefoon 02943-3944

radio- en tv - speciaalzaak

B. Huis in 't Veld - Diependaalsedijk 1

Maarssen - Telefoon 03465 - 2081

**Goud en zilver kopen
is een kwestie van
vertrouwen!**

**KIES DAAROM:
JUWELIER - HORLOGER**

Kaatsbaan 28 - Maarssen - Telefoon 03465 - 1806

Orgaan van de „Historische Kring Maarssen”

(Opgericht 11 sept. 1972, goedgekeurd bij k.b. van 25 april 1973)

Bestuur

Drs. D. Dekker, voorzitter
D.v.d. Berg, secretaris
Troelstrastraat 17, Maarssen
tel.: 03465-2401
N.v. Tricht, penningmeester
giro: 2907376

Mevr. A.H. Hogenhout-Hofman
Mevr. J.G. Zwijs-Brink
J.H. Witte

Redactie

D. Dekker, J.N. Servaas en J.H. Witte.
Redactie-administratie: D.v.d. Berg, Troelstrastraat 17, Maarssen,
tel.: 03465-2401.

Opgedragen aan de Hoog-Welgeboren Heer Mr. D. Laren VAN TUNL VAN S. K. KERKEN, Heer van Maarsen, de Wel-Edele Achtebare Heeren Burgemeester en Assessoren van Maarsen, en verder aan de Burgers en Inwoners dier Gemeente.

Bij den aanvang van het Jaar 1811.

Stant mij, waarde Dorpgenooten!
Wat mijn borzen houdt besloten:
Zieh op 's Jaars geboortedag
Eens blijmoedig uiteen mag.

'k Wensch den Leereers heil en rozen!
En meer voorspoed en hui wezen,
Haar nog meerder kanten toe,
Die hun woorden kloemden doe.

'k Wensch den Vorst, wien elk zal eeren,
Dat hij lang moog vija regeren,
Zoo te land als ook ter zee,
En dat blijft mijn wensch en be.

Nieuwe bronnen, mag ik hopen,
Doen zich voor den handel open;
Daarbij opeld het gunstig lot,
Veel geluk en lang genot.

Dat de koopvaardij mag bloeien!
Nieuwe handel aan rug groeien,
Aan het Oost en Westers strand,
En in 't dierbaar Nederland.

Welvaart bleef in Maarsens dreeven,
't Zal haar Burgers winsten geven;
Nieuwe luister, nieuwe eer,
Breng haar oude glorie weer.

D'Ankerstreek van de ik meer van 't
Nieuwe land, de vrede van 't
Dat ik 't in 't land van 't
En 't land niet woude gebed.

'k Wensch den Dorpgenooten heil en rozen!
Voorspoed toe tot in 't land van 't
Een goed kring van 't land van 't
Een onheil met 't en 't land.

Vrede bleef de land van 't
Vrij voort er de vrede van 't
Dat elk lid der maatschappij,
Getrouw gebed, gebed van 't.

Dat de Burger lang moog leven,
Door Gods trouw en rug en rozen,
'k Wensch hem toe met hart en zin,
Welstand, welvaart, breedwin.

Voor hem zal voor de Nachtwacht waken,
Zij veren 't eikel dat men naken;
Op 's Nachtwacht van 't land van 't
Slept ja den Burger een rug en rozen.

Geen legeluit rug en rozen,
Zal hun bij nacht geen vrede van 't
Als 't maar den Burger wel rug en rozen.
Dan blijft hun hart en vrede van 't.

UED. Dionaren, G. KLARENDEEK en B. DE HAAN, Nachtwacht.

Gedrukt te Amsterdam bij de Wed. C. EOL, geb. van KOLM, Tuinstraat, No. 163.

Jets over Maarssen in de late Middeleeuwen

Op maandag 15 september 1975 hebben ongeveer 90 leden van onze kring genoten van de causerie "Beelden uit de Middeleeuwen" door Mej. Drs. L. van Tongerloo. We hebben Mej. Drs. L. van Tongerloo tot onze vreugde bereid gevonden om de specifiek Maarssense elementen uit haar causerie hieronder weer te geven.

Toen ik onlangs m'n diacauserie over de Middeleeuwen voor de Kring voorbereidde, heb ik ook wat in archiefstukken geneusd om toch iets echt-Maarssens in het verhaal te kunnen stoppen. Het resultaat van dat vluchtig onderzoek wil ik graag in dit tijdschrift vastleggen, in de hoop dat anderen het later kunnen gebruiken als zij het verre verleden van Maarssen grondiger gaan onderzoeken.

Anonimiteit

Het vraagt veel tijd om de Middeleeuwse

geschiedenis van een onopvallend dorp te reconstrueren.

In de Middeleeuwen, die voor de gebieden, die later Nederland gingen vormen duurden van in de 4e eeuw tot de machtsovername door Karel V (1528 in Utrecht), waren het eerst uitsluitend geestelijken, die schreven: monniken en bisschoppen. Natuurlijk deden zij dat toen in het Latijn. Maar dat is niet de enige handicap.

Voor de vragen, die wij nu graag aan ze willen stellen over de levensomstandigheden van gewone mensen, hebben zij meestal geen antwoord, want die komen in hun verhalen hooguit in een bijrolletje voor.

De geestelijke schrijvers letten op belangrijker figuren, in de eerste plaats vanzelfsprekend op andere geestelijken en verder op mensen van groot wereldlijk aanzien, die van belang waren voor het klooster of het bisdom van de schrijver.

Na ongeveer 1200 werden verhalen, akten en rekeningen ook wel in het Nederlands geschre-

ven. De schrijfkunst breidde zich toen namelijk uit over nieuwe groepen mensen: ridders en stedelingen. Maar die vernieuwingen betekenden niet zoveel verbetering in onze informatiemogelijkheden over simpele dorpsbewoners.

Als een dorpeling naar de stad trok en daar een positie wist op te bouwen, maakte hij veel grotere kans om in bronnen vermeld te worden.

Zo ging het bijvoorbeeld Dirk van Maarssen, die het tegen 1275 in Utrecht tot schepen bracht (1). Twee decennia eerder waren Jacob en Hendrik van Maarssen kanunnik in het kapittel van St. Salvator in Utrecht; dat was een kerk, die naast de Dom gestaan heeft (2). Maar het is best mogelijk, dat dit tweetal behoorde tot de familie, die huis Ter Meer bewoonde; die kapittels waren namelijk colleges van nogal deftige geestelijken.

De pastoor

De pastoors van het dorp daarentegen zijn als gewone lieden voor ons in de regel weer in anonimiteit gehuld. Pas toen het hoofd van de Duitse Orde - een kloosterorde die zowel priesters als ridders omvatte, tijdens de Kruistochten gesticht om te helpen bij de verovering van Palestina op de Mohammedanen en bij de verpleging van gewonden - zich in 1524 met het pastoorschap van Maarssen gingen bemoeien, was er aanleiding om de dan fungerende pastoor te noemen: Cornelis Ade (3).

Dat kwam zo. Steven van Zuylen van Nijvelt, landcommandeur oftewel hoofd van de Duitse Orde in ons gebied van 1497 tot 1527, wou op een gegeven ogenblik ook wel eens buiten wonen inplaats van in het convent in de stad aan de Springweg (tegenwoordig het oude gedeelte van het Militair Hospitaal). Daartoe liet hij zich belenen met huis Ter Meer.

Bij zijn herhaalde verblijven op dat kasteel kwam hij al gauw tot de overtuiging, dat zijn orde over méér middelen beschikte om de Maarssenaars aan een "waardige" pastoor te helpen, die hun "het voorbeeld van een zeer geleerd en goed leven" kon voorhouden, dan de inkomsten van de parochiekerk zelf het toelieten. Degenen, die voordien door de domproost, het hoofd van het domkapittel, tot pastoor waren benoemd, hadden immers het patoraat laten waarnemen door anderen, die dat niet zo zorgvuldig gedaan hadden. Tenminste, zo heet het in de akte, die de domproost opstelde toen hij het recht van pastoorsbenoeming overdroeg aan de Duitse Orde (4).

Beroepen

Voor Cornelis Ade, die "vrijwillig afstand deed"(?) van het pastoraat, is hopelijk een andere post gevonden. Maar in 1525 woonde "heer Cornelis" toch nog in het dorp, evenals een andere geestelijke, "heer Gerrit"; van de eigenlijke pastoor wordt de naam niet vermeld.

Behalve landcommandeur Steven telde Maarssen in dat jaar nog enkele aanzienlijke inwoners, o.a. de joffer van Loenersloot en Splinter van Nijenrode. Verder woonde er toen een brouwer, Cornelis Gijsbertszoon, die over een rosmolen beschikte, d.w.z. een molen, die door een paard werd aangedreven en dus onafhankelijk was van de wind. Het bier hoefde hij niet zelf te slijten, want Joost van Rijn tapte.

Gerrit Thijmanszoon's beroep was steenbakker; hij woonde er al in 1514 (5). Dat bedrijf moet hier overigens al in de 14e eeuw zijn uitgeoefend. Utrecht had toen al een of meer ovens in Maarssen, waarvoor de stad grond pachtte van het kapittel van St. Marie en van de abdij van St. Servaas (6). De werkzaamheden van de meeste inwoners waren voor de ambtenaar die dit alles optekende, echter niet interessant genoeg om ze aan te duiden. Wij zullen er ons wel een combinatie van landbouw, veeteelt en turfwinning onder moeten voorstellen.

Inwoneraantal

Deze namen en beroepen komen uit een belastinglijst, waarin ambtenaren optekenden hoeveel belasting de gezinshoofden, in relatie tot het soort huis dat ze bewoonden, moesten afdragen aan de bisschop, die toen immers tegelijk wereldlijk vorst was van het gewest Utrecht.

Er zijn wel belastingoverzichten bewaard gebleven uit de tweede helft van de 15e eeuw, maar die hebben betrekking op grondbezit en zijn erg summier. Pas de lijst met de huisbelasting uit 1514 noemt behalve de namen van 33 personen ook bij drie van hen het beroep. De lijst van 1525 is, zoals boven al bleek, nog wat uitvoeriger.

De totalen aan gezinshoofden maken het voor die jaren ook mogelijk om het aantal inwoners bij benadering te berekenen.

Stel je het gemiddelde aantal leden van een huishouden op 5 (familie + eventueel personeel), dan zou dat in 1525, bij 46 gezinshoofden, een totaal van 230 Maarssenaars betekend hebben. Vermenigvuldigd je het met

6, dan zouden er 276 mensen gewoond hebben (7). Het lijkt me zekerder om het op een kleine 250 te houden. In elk geval kan er een sterke aanwas geconstateerd worden ten opzichte van het jaar 1514.

Archieven

De meeste bronnen waarin men verder zou moeten zoeken, zijn nagelaten door grondeigenaars, m. a. w. men moet gaan zoeken in de archieven van de bisschop, de kapittels in de stad Utrecht, kloosters en adellijke families. Kleinere grondeigenaars hoefden natuurlijk geen grote administratie te voeren.

Archieven van families zijn het lastigst op te sporen. Voor de eerste drie soorten ligt dat eenvoudiger, ze worden immers bewaard in het Utrechtse Rijksarchief. Maar ook kloosters in andere gewesten konden hier grond verwerven. Zo ben ik een voorbeeld tegengekomen in het klooster Windesheim in Overijssel. Dat verpachtte een tijdlang land in Maarssen aan het Utrechtse kapittel van St. Pieter (8). De erfakten die hierover tussen 1392 en 1454 ten overstaan van schout en schepenen van Maarssen zijn opgesteld, laten overigens een prachtige serie zegels van deze dorpsbestuurders zien (zie afb.). Deze vondst in het ene archiefgebouw toont aan, dat geprobeerd zou kunnen worden om in de archieven die de stukken van dat klooster Windesheim bewaren, meer op te sporen over de Windesheimse goederen in Maarssen (9).

Het archief van de Ridderlijke Duitse Orde zijn we al tegengekomen. Een bezoek aan het hoofdkwartier van deze (nu protestantse) orde in de Hofpoort bij de Nieuwegracht in Utrecht zal zeker het een en ander opleveren. Ik las bijvoorbeeld in een akte over de verhuur van een "panhuis", een pannbakkerij, in 1547 (10).

De Johanniters, een soortgelijke orde, moeten er ook grond bezeten hebben, blijkens een schenking door Gijsbrecht van Amstel in 1296 (11). Misschien heeft hun archief, dat nu in het Utrechtse Rijksarchief bewaard wordt, dus ook nog wat te bieden voor Maarssen

Huis Ter Meer

Het archief van de Duitse Orde kan ook wat licht werpen op huis Ter Meer tijdens de bewoning door Steven van Zuylen van Nijeveldt. In 1525 en 1526 is in een schriftje de hele inboedel van het kasteel, dat door de landcommanduer werd omgedoopt in Zuylenburch,

beschreven (12).

Dat bleek begin maart 1527 goed van pas te komen. Er was toen een oorlogje aan de gang in het Utrechtse, en om de een of andere reden vond een stel soldaten het nuttig Zuylenburch binnen te vallen, wat hun door de weinige bewoners kennelijk niet belet kon worden, ondanks het wapenarsenaal van 26 haak- en 10 knipbussen, één bus met 4 lopen, een slagzwaard, 3 bogen en 6 hellebaarden. De landcommandeur schoot er het leven bij in. In de aanwezige beschrijving van de inboedel noteerde men enkele dagen later wat door de gewelddadige bezoekers was meegenomen. Een luxeleventje valt uit de notities van die drie jaren niet af te lezen. Er was wel wat zilverwerk - 12 bekers en 12 lepels en één schaal -, er waren zelfs 3 vergulde zoutvaten, maar het overige metalen gerei bestond uit tin. Misschien gold gezouten berenvlees als een traktatie?

Bij de inventaris van de kapel vielen mij het meest de twee "gheprinte", gedrukte, misboeken op.

Al inventariserend heeft de schrijver ook de verschillende vertrekken van het huis vastgelegd; de toren blijkt naar St. Barbara vernoemd geweest te zijn.

Louise van Tongerlo

Noten:

- 1) Oorkondenboek van het Sticht Utrecht tot 1301, IV (Den Haag, 1954) nrs. 1888, 1896, 1954, 2009.
- 2) OBS, III (Den Haag, 1949) nrs. 1255, 1376, 1597 - 1599.
- 3) Archief Duitse Orde, inv. nr. 485; notariële akte dd. 10 december 1524 voor de landcommandeur, waarin de tekst van de overdracht door de domproost is opgenomen.
- 4) Al in 1342 bezat de domproost dit benoemingsrecht (H. J. Kok, Proeve van een onderzoek van de patrocinia in het middeleeuwse bisdom Utrecht, (diss. Univ. v. A'dam; Assen, 1958) 144). In het archief van het domkapittel zitten dus misschien gegevens over de Middeleeuwse zieleherders van Maarssen.
- 5) Rijksarchief Utrecht, archief der Staten, inv. nr. 53, fol. 84. De ongefoliëerde lijst over 1525 is inv. nr. 54.
- 6) J. Hollestelle, De steenbakkerij in de Nederlanden tot omstreeks 1560, (diss. Utrecht; Assen, 1961) 115, 144. De oudste rekening van de stad Utrecht, 1380/81, is uitgegeven in de Codex diplomaticus

neerlandicus, 2e serie, II (Utrecht, 1853) 154 - 155.

- 7) Historisch-demografen werken met zulke vermenigvuldigingscijfers, maar dan liefst nog met een decimaal achter de komma, b.v. 4, 9.
- 8) Rijksarch. Utrecht, arch. kapittel St. Pieter, inv. nr. 505.
- 9) Zie: Rijksarchieven in Nederland, I (Den Haag, 1973) 319.
- 10) Archief Duitse Orde, inv. nr. 1002.
- 11) OBS, V (Den Haag, 1959) nr. 2745.
- 12) Archief Duitse Orde, inv. nr. 264.

De meest linkse zegels aan een pachtbrief dd. 13 februari 1439 van het klooster Windesheim aan het kapittel van St. Pieter, opgesteld door schout en schepenen van Maarssen; links het zegel van de schout, Willem Gijsbert Dirkzoon, rechts dat van schepenen Goossen Robbertszoon. Uit deze bezegeling met particuliere zegels blijkt, dat Maarssen als dorp in het midden van de 15e eeuw nog geen eigen zegel had.

De geografische geschiedenis van Nederland in de prehistorie

ofwel, wat was er toen Maarssen nog niet Maarssen was.

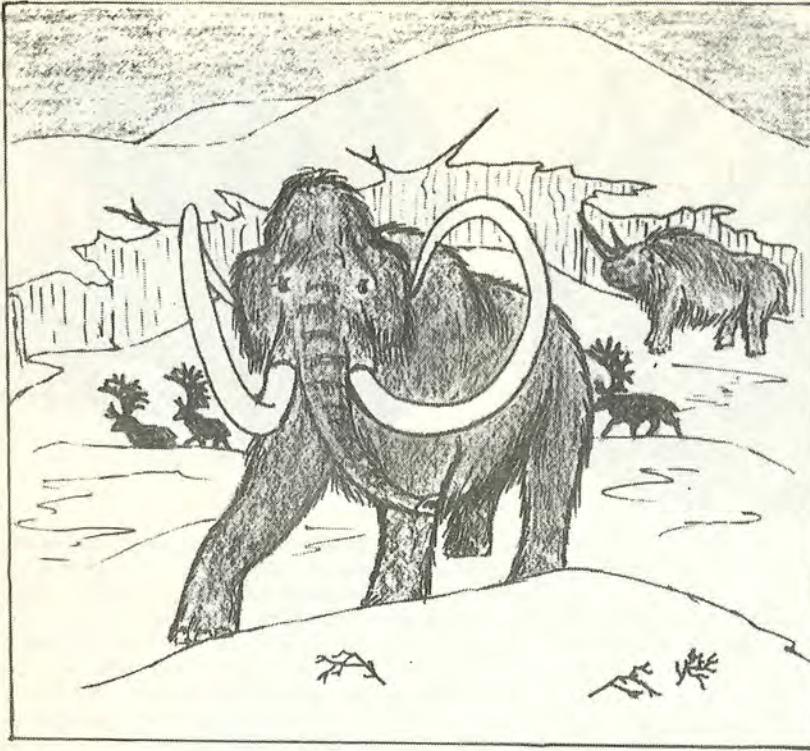
De geschiedenis van Maarssen begint op het moment, dat een groepje mensen zich hier vestigden en hun woonplaats Marsua of Marsna noemden. Maar wanneer is dat geweest en wat was er vóór die tijd?

Zoals een ieder wel zal weten, leven wij in een periode, die de geologen het Kwartair noemen. Deze periode verdelen zij in tweeën; de eerste wordt het Pleistoceen of Diluvium genoemd en de jongste, die nog steeds voortduurt het Holoceen of Alluvium.

Het begin van het Pleistoceen stelt men op zo'n half miljoen jaar geleden en men nam - tot voor kort - aan, dat toen ook de eerste

mensen ten tonele verschenen. Intussen is door recente opgravingen in Afrika door Dr. Leakey en zijn gezin deze grens naar een veel oudere datum verlegd.

Nederland was aan het begin van het Pleistoceen zogoed als geheel door zee bedekt, uitgezonderd hiervan waren stukken land die nu behoren tot Zeeuws Vlaanderen, Noord Brabant, Limburg, Achterhoek en Twente (fig. 1). Reden waarom men in de mergel van de St. Pietersberg fossielen van zeedieren kan vinden. Deze stukken land vormden een baai, die - zeer langzaam - dichtslibde met materiaal, dat de rivieren aanvoerden.

Tijdens het Pleistoceen moeten we ook de grote ijstijden plaatsen, waarvan de derde - het Saale-Riss glaciaal - van bijzonder belang is geweest voor ons land. De ijskap bereikte toen bij ons de lijn Nijmegen-Rhenen-Utrecht-Vogelenzang en stuwde daarbij de grond voor zich uit. Eén van de resten daarvan is de Utrechtse Heuvelrug.

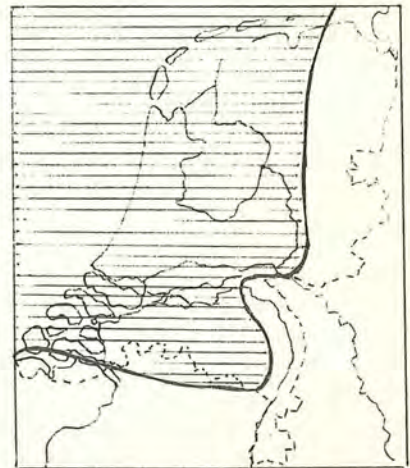
Na het terugtrekken van het landijs bleven grote en kleine rotsblokken verspreid over het land achter. De hunebedbouwers gebruikten die later voor de bouw van hun grafmonumenten.

De plaats waar nu Maarssen ligt, bleef nog tot de zee behoren.

De vierde (en voorlopig laatste) ijstijd - het Weichsel-Würm - begon zo'n 60.000 jaar geleden. De ijskap heeft Nederland toen niet bereikt en zijn invloed bleef beperkt tot een klimaatsverslechtering, die bij ons een toendra tot gevolg had. Hier hielden zich veel dieren op, waar de mens op jaagde.

In Drente heeft men resten gevonden die daarop duiden, (plm. 55.000 jaar oude wapens van Neanderthalers - vondsten bij Hoogersmilde).

Door het vastleggen van water in ijs moet men de naam naar Kaap Skagen.

figuur 1

zeespiegel heel wat lager voorstellen dan nu het geval is. Tussen Nederland en Engeland was land en de kust lag ongeveer langs de lijn, die men kan trekken van de mond van de Humber naar Kaap Skagen.

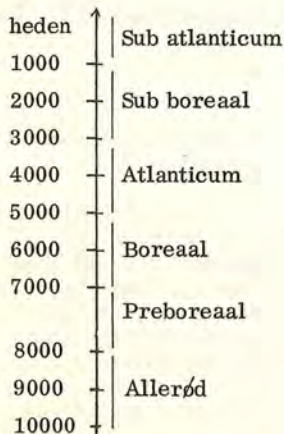
Tot aan het einde van deze ijstijd (plm. 10.000 jaar geleden) zijn er in Nederland waarschijnlijk alleen heen en weer trekkende bevolkingsgroepen geweest. Vondsten zijn bijv. de mens van Hengelo, plm. 35.000 jaar oud; winterkampen van rendierjagers plm. 15.000 jaar oud.

Door het afsmelten van de enorme gletschers ging de zeespiegel opnieuw stijgen. Doggersbank - een ondiepte in de huidige Noordzee - werd daardoor eerst een eiland, maar verdween later geheel onder de zeespiegel.

U kunt zich voorstellen wat zich daar onder de dieren, die op dit eiland hun toevlucht hadden gezocht, heeft afgespeeld. Nog regelmatig halen vissers in hun netten resten op van mammoet, behaarde neushoorn, reuzenhert en rendier.

Pas zo'n 5500 jaar voor Christus heeft de zee zijn gebied weer heroverd en loopt de kustlijn ongeveer van Bergen op Zoom via Utrecht, Stavoren en Leeuwarden naar Groningen. Maarssen stichten was dus nog steeds niet mogelijk.

Door klimaatsverbetering verdween het rendier uit onze streken naar het noorden en kwam het edelhert onze contreien bevolken. Het volk dat toen Noord-Nederland bewoonde, noemt men dan ook wel de hertenjagers. Zeer waarschijnlijk hebben zij ook gevestigd; er is tenminste een boot gevonden, die plm. 6000 jaar v.C. is gemaakt van een uitgeholde denneboom. (Vondst gedaan in 1955 bij Pesse in Drente). Op grond van plantenresten, o.a. stuifmeelkorrelonderzoek, is men in staat een vrij nauwkeurige analyse te maken van de klimaten, die tijdens het Alluvium hebben geheerst. Onderstaand overzichtje is daarvan het resultaat.

Na de vierde ijstijd (van 10.000 tot 8000 v.C.) was het hier tamelijk warm. Omdat men op vele plaatsen in de ondergrond een aslaag heeft ontdekt, wordt gedacht aan een grote bosbrand, maar ook wel aan vulkanische uitbarstingen (Eifelgebergte). Men noemt deze laag: de laag van Usselo.

Van 8000 tot 7000 komen berk en den het meeste voor, terwijl van 7000 tot 5500 de hazelaar, iep en eik de voornaamste boomsoorten zijn.

In het Atlanticum was het hier vochtig en warm, vinden we voornamelijk de eik en de elen en begint de vorming van veen.

Tevens deed zich een gebeurtenis voor, die voor de vorming van ons land van groot belang zou zijn.

De zee - nog steeds stijgende - bereikte ca. 5000 v.C. het zuidelijk deel van de huidige Noordzee en vormde een verbinding met het Kanaal, het Nauw van Calais. Grote zandmassa's uit dat zuidelijk deel werden door eb- en vloedstroom meegevoerd in noordelijke richting en vormden een wal, ongeveer op de plaats waar nu nog onze duinen liggen (fig. 2 - Oude duinen).

Het gebied hierachter had nu minder last van eb en vloed en werd tot een soort kwelder, die alleen bij hoge vloed nog onderstroomde (afzetting van de oude blauwe zeeklei).

Door de afsluiting van de gaten in de zandwal (plm. 3500 v.C.) verzoette dit waterrijke gebied en door de gunstige klimatologische omstandigheden ontwikkelde zich hier een moerasflora, die we nu terugvinden als de oude veenlaag van Z.-en N.-Holland en West Utrecht.

Door deze moerassen slingerden zich zijtakken van de grote rivieren, waarschijnlijk is de Oude Rijn in deze tijd ontstaan, evenals de Vecht.

Bewoonbaar was deze streek nauwelijks, behalve daar waar de grond hoger was. b.v. Vlaardingen (plm. 2300 v.C.), Texel en Hillegom. In onze buurt zal misschien een enkele jager of visser zijn geluk hebben beproefd: de vondst van een stenen bijl en een stenen pijlpunt zouden hierop kunnen wijzen (afgezien van de mogelijkheid, dat deze in opgebrachte grond hebben gezeten).

Het Sub-boreaal is gekenmerkt door een droger klimaat, waarbij het wel warm bleef. Het is nu vooral de heide, die het landschap bepaalt en in de reeds bestaande bossen neemt de beuk in aantal en betekenis toe. Het veengebied wordt veel droger.

Met de laatste fase naderen we de historische tijd.

Het klimaat werd weer vochtiger, maar minder warm dan in het Atlanticum, zodat opnieuw een ontwikkeling van veen gaat beginnen. Daar de zee haar stijgende beweging voortzette, kwam het veen in het grondwater te liggen. De duinwal brak op meerdere plaatsen open en het lage land overstroomde opnieuw. Het veen werd daarbij gedeeltelijk losgeslagen, zodat plassen ontstonden. Hier en daar werd zeeklei op het veen afgezet. Tenslotte zorgde diezelfde zee door zandaanvoer voor de vorming van een nieuwe duinwal (zie fig. 2 - Jonge duinen). De overstromingen vanuit het westen worden gedateerd tussen de 5e en de 9e eeuw na C., maar reeds vanaf 300 v. C. had men last van het stijgende water (terpen).

Pas toen de zee hier niet meer kwam, werden ook de veengebieden bewoonbaar.

Vanaf ca. 900 zou een nederzetting op de plaats van het huidige Maarssen mogelijk zijn.

Of er vóór die tijd al sprake was van bewoning, is erg onwaarschijnlijk. Gedurende de Romeinse tijd werd een brede strook langs de rechter Rijnsoever vrij gehouden van bewoning. Hoewel de Friezen in 57 een verzoek tot de Romeinen richtten om zich hier te mogen vestigen, werd dit door Rome niet goedgekeurd. Bovendien was het hier een nagenoeg ontoegankelijk veenmoeras, waar de Vecht doorheen stroomde. De rivier is als "weg" wel belangrijk geweest (vgl. vondst Romeinse munt in de 2e jaargang nr. 2). Ook in Breukelen en Nieuwersluis zijn muntvondsten

figuur 2

bekend (in Nieuwersluis een denarius van Caesar Octavianus uit pl. 35 v. C.) en in Loenersloot ontdekte men in het begin van de 16 eeuw een Romeinse grafsteen van een jong meisje, maar deze kan van elders daarheen zijn gebracht. En, zoals reeds gezegd: tussen de 5e en 9e eeuw werd dit land weer verzolgen.

De conclusie ligt voor de hand. Wij kunnen in Maarssen pas sporen van bewoning verwachten vanaf ruwweg het jaar 900. (Vgl. artikel van dhr. Van Veldhuizen elders in dit blad).

J. H. Witte

De geschiedenis van het Koopmanshuis, Langegracht 23-24

Heel waarschijnlijk is het pand Lange-gracht 23-24 gelegen aan een flauwe bocht in de Vecht nu duizend jaar geleden een uitkijkpost geweest.

Toen de Noormannen in hun Vikingschepen via o. a. de nederzetting Maarssen naar Utrecht en Wijk bij Duurstede kwamen, ja, toen moest Utrecht wel maatregelen nemen om tijd te hebben, deze "Heren" te ontvangen. Zo werd het plan geboren om op strategische punten aan de Vecht uitkijkposten, toen nog van hout, te vestigen met een permanente bewaking.

Pas in 1350 werd onze houten uitkijkpost, Lange-gracht 23-24, vervangen door een stenen huis.

De stenen van deze bouw zijn nog zichtbaar in de steeg naast en onder het huis. Ook de oorspronkelijke afmetingen zijn nog goed te zien. De top lag ongeveer 2 meter lager dan de huidige top en de breedte was aanzienlijk minder. Dit gebouw hield stand tot plm. 1481, toen het met vele andere huizen voor een groot deel verwoest werd in de strijd tussen de stad Utrecht en Bisschop David van Bourgondië.

Koopmanshuis,
Langegracht 23-24

Maar Tijd Slijt. Het huis werd weer opgebouwd en men leeft verder. Met oude stenen en puin werd het weer een geheel. Een belangrijke verbouwing vindt plaats in plm. 1670, want dan komt er een brandgang, niet naast of achter, maar in het huis. Denkelijk moest er volgens een algemene maatregel van bestuur een doorgang komen, opdat men met emmers water uit de Vecht naar de Achterdijk kon komen. Die steeg ging dus af van de woonkamer of keuken, vermoedelijk het laatste, want als u de poort binnenkomt, ruikt u nog de geur van paling uit de Vecht, die daar gerookt werd! De buitenmuur aan de oostzijde is zwaar berookt; men kan nog duidelijk zien waar de schouw heeft gezeten. In 1672 komen de Fransen alles weer kapot

maken en, zoals de gevelsteen aangeeft, wordt de ruïne in 1686 weer opgebouwd. De trapgevels, die in 1481, toen het huis een hogere opbouw kreeg, werden aangebracht, worden nu overbouwd, d. w. z. geheel ingebouwd met oude stenen. Er kwam ook een uitbouw van een halve meter, zowel aan de grachtzijde als aan de kant van de Achterdijk. Het is nog duister wat men deed of niet deed tot ongeveer 1775. Na deze datum ging men hier zoete broodjes bakken: weespermoppen, speculaas enz. Als u nu de kamer binnenkomt, ruikt het links van u nog wat naar al deze lekkernijen! Er was ook een uitstalkastje, zoals ook aangebracht in het huis hoek Kaatsbaan-Herengracht. Dit kastje is helaas plm. 50 jaar geleden gesloopt.

Het Koopmanshuis wordt in 1810 verkocht aan de familie Peters, die er tot 1940 heeft gewoond.

De koopakte van 1810 willen we hieronder voor het grootste gedeelte op de voet volgen.

"Op de 19ste van zomermaand (Augustus) 1810 compareerde voor mij, Frederik Hendrik van den Helm, Koninklijk Notaris in het Departement Utrecht te Nieuw Maasseveen residerende, Nicolaas van Scherpenzeel, woonachtig te Doorn, dewelke verklaarde verkocht te hebben aan en ten behoeve van Hendrik Peters, woonachtig te Maarssen die mede compareerde en in koop bekende aan te nemen: Eerstelijk een Huizenge en Erve met een Schuur en grond aan de Oostzijde van het Erf zijnde. 1)

1) Item verdere betimmeringen daarbij behoorende zijnde een broodbakkerij: alsmede nog twee woningen naast de voormelde huizinge staande, allen staande en gelegen onder de geregte van Maarssen aan de Riviere de Vecht, zijnde volgens nummering der gebouwen 140 belend ten Oosten Hendrik, Dirk, Jan en Maria Tiers, alsmede de vier woningen welke den verkooper aan zich behoud, en ten Westen de gereformeerde diaconie van Maarssen, met hare leden benevens de vijf woningen den verkooper mede competeerende. 2)

2) Ten tweede de volgende Bakkersgereedschappen en winkelgoederen als: Een Buil, Een Koornmaatsschepel, Een Koornschop, Twee grootte houten schalen met ijzer balans en circa 180 kg. ijzer gewigt, twee troggen in de bakkerij, een ijzeren doofpot, vijf ijzeren broodplaten, agt dekkleedjes, drie geschilderde trommels, drie flessen met glaze deksels, Twee koperen schalen, een kopere tregter, Een dito meellepel, Een toonhekje, Een koornharp, twee vuurhake, Twee blikke plaatsjes, Zes planken en een voetbank in de winkel. Een pijpen ijzer, Een uithangbord, en een bakkerij tang en asschop.

En dit bij den anderen voor een Somma van Tweeduizend vierhonderd gulden etc.

Voorts op deze conditiën,

Voor Eerts: Dat alle de onkosten ter zake dezes enz. voor rekening van den kooper zullen zijn:

Ten tweede: Dat den kooper verstaan wordt, met een Mey laatstleden de Bakkerij te hebben aanvaard, alsmede dat de huren die Sanders Slok aan het huis voor aan de Vecht tot primo Mey 1815 en die welke de weduwe van der Manden aan de woning daar agter staande tot primo Mey 1811 zijn hebbende

volgens de huur cedullen daarvan zijnde zal moeten uithouden dat de huurpenningen daar van sedert gemelde primo Mey laatstleden te zijnen voordeelen zal hebben.

Ten derden: etc.

Ten vierden: Dat de kooper zal moeten gedoogen het secreet en de zinkput van hetzelve op dezen zijne gekochte grond staande en leggende en behoorende tot gebruik der vijf woningen van den verkooper alsmede dat als in geval er reparatiën of vernieuwing aan het secreet en zinkput moeten geschieden enz. enz. ook de ruiming van hetzelve enz. niet anders dan in de lenten of herfsttijd zal mogen geschieden.

Ten vijften: Dat den kooper een en derden moet dragen in het onderhoud van het riool gemeen met de Diaconie van Maarssen.

Ten zesden: Dat de kooper allen voor zijne rekening heeft het onderhoud der schuttingen aan de beide zijde van zijn erf en tuin zijnde, alsmede dat van de muur aan den Diependaalschendijk staande ter breedte van zijn eigendom. Dus ter plaatse nu Nassaustraat voorheen Achterdijk-Achterstraat en ook Diependaalsedijk tot aan de Schoutensteeg.

Ten zevende: Dat den verkooper aan zich behoud voor zijn daggelders woningen een vrije passage door de Steegh van de Vecht tot den Diependaalschendijk Visa Versa.

Ten agsten: Dat den kooper geen uitgang zal hebben van agter de bakkerij door den Steegh van den verkooper naar den Diependaalschendijk.

Ten negenden: etc.

en ten tienden: etc.

Zoo verklaarden hij bij deze onwederroepelijk te constitueeren en magtig te maken Hendrik Jan van Loenen Procureur voor den voorschreven Hove, of te een der ver dere Procureuren indertijd aldaar postuleerende, hiertoe verzogt belovende derato.

Gepasseerd te Nieuw Maarsseveen ter presentatie van Adrianus van der linden en Jan Cornelis Huibert Willem de Mol als Getuigen.

volgen handteekeningen.

1) Dit is aan de kant van de Muizensteeg of Kromme Elleboogsteeg doch officieel Egmondsteeg.

Muizensteeg dankt zijn naam aan het feit dat de familie Muis de steeg bewoonde aan de Noordzijde vanaf de Vecht gerekend.

2) Deze kleine woningen waren gelegen aan de westzijde van Huis en Erf, namelijk de van Erkomsteeg. Nu is drukkerij Storm in deze huisjes gevestigd.

Deze van Erkomsteeg zal vroeger doorgelopen hebben van de Nassaustraat (Achterdijk) naar de Langegracht. Een raampje op 't kantoor ongeveer 10 meter vanuit de gracht is nog aanwezig.

J. van Veldhuizen
Langegracht 23-24

Maarsse in de jaren 1787-1811

Met de gegevens verstrekt door het Oud-archief Maarsse waarin men de dorpslasten van die jaren kan vinden en de verdeling van die lasten over de inwoners van ons dorp, willen we proberen wat materiaal te leveren voor een mogelijke geschiedschrijving van Maarsse. Hier en daar moeten we helaas wat vraagtekens plaatsen, omdat de gegevens soms te schaars en onduidelijk zijn. Misschien prikkelen we met die vraagtekens de speurzijn van onze kringleden, zodat zij door archiefonderzoek of anderszins trachten de ontbrekende gegevens te verzamelen.

Zo vragen we ons af, of Maarsse in 1807 en volgende jaren een spinhuis heeft gehad, d.w.z. een verbeterhuis of gevangenis voor ondeugende vrouwen. We lezen immers bij de dorpslasten van 1807:

"Betaald tot de Uitschotten van de Spinfabriek in den jaare 1806 en 1807 met het gerecht van Nieuw-Maarsseveen, gedaan volgens rekening voor de helft f. 95.12.2"

en:

"Betaald aan huishuur van de Spinfabriek met het gerecht van Nieuw-Maarsseveen voor de helft van een half jaar - tot 1 May 1807 f. 25.-.-."

De Spinfabriek was een plaats waar garen gesponnen werd, was dus ondergebracht in een huis, waarvoor de twee gerechten, Maarsse en Nieuw-Maarsseveen, de huur betaalden. Het woord "gerecht" werd in die jaren nog gebruikt in de betekenis van het huidige "gemeente".

Men zou tegenwoordig kunnen veronderstellen: O, die twee gemeenten trokken industrie aan, want ze betaalden immers de uitgaven (uitschotten of voorschotten) van de fabriek. Die veronderstelling is historisch gezien weinig waarschijnlijk. Het komt ons meer waarschijnlijk voor, dat de twee "gerechten" een spinhuis binnen hun grenzen

hadden. Misschien was die spinfabriek gevestigd in een groot huis in de Achterstraat (Nw. Maarsseveen) of in een leegstaand landhuis?

Geen vraagteken bij de volgende dorpslasten: Jaar 1787 t/m. 1811.

"De schoolmeester Mulder komt (d.i. ontvangt) voor het aflezen van het Placaat volgens de Vagebonden, viermaal in het jaar f. 2.8.-."

"Nog komt denzelven voor het aflezen der Publicatiën en verdere diensten van het Gerecht f. 4.-.-."

Voor 2 gulden en 8 stuivers stond de dorpsmeester Mulder viermaal in het jaar in de Breedstraat met luide stem te lezen hoe risikant het bestaan van een vagebond was. We vinden hier bevestigd, dat schoolmeesters in de 18e en begin 19e eeuw moesten woekeren met hun krachten om de honger buiten de deur te houden.

Een salarispost voor de schoolmeester komen we niet tegen onder de dorpslasten. Zoals bekend namen de kinderen wekelijks een of meer duiten mee voor hun onderwijs. Maar de schoolmeester, die met krulletters decoratief schrijfwerk voor de gerechten verzichtte, mocht ook de klok luiden bij bijzondere gebeurtenissen.

Jaar 1811

"Nog komt schoolmeester Mulder voor het luiden der klok bij het recipiëren van den Heer Landdrost f. 2.8.-."

"Aan denzelven voor het luiden der klok op de verjaardag des Keizers etc. f. 5.12.-."

Ja, we waren ingelijfd bij Frankrijk sinds 1810. Misschien was de klepel ter ere van Napoleon verzwaaard en daarmede ook het honorarium van onze schoolmeester.

Dat bezoek van de Landdrost betekende voor de inwoners nog meer belasting, want de kastelein Eschler van de Breedstraat diende een rekening in van de "verteringen" op die receptie f. 39.6. -.

Bovendien "kwam aan Vleeschhouwer Verkerk voor een stuk Kalfsvlees op die tijd mede geleverd f. 6.13. -."

Sinds 1865 is "arts" in Nederland de officiële titel voor hen, die de bevoegdheid hebben verkregen tot uitoefening van de genees-, heel- en verloskunde. Oudere titels zijn: heelmeeester, plattelands heelmeeester en chirurgijn.

Onze arts in de jaren 1787 - 1811 werd chirurgijn genoemd.

Over hem lezen we:

Jaar 1790

"De chirurgijn J. van der Horst komt voor geleverde medicamenten en een gedane aderlating volgens rekening van gerechte aan een vrouwspersoon die bij de buitenplaats Luxemburg op de 20 augustus 1789 op de weg gevonden f. 2. -. -."

In het jaar 1806 waren er twee chirurgijns, want onder de dorpslasten komen we tegen:

"Aan de chirurgijns J. van der Horst en J. Turk komt voor geleverde medicamenten en gedane visites bij een vreemd arm mens f. 2.4. -."

In welke huizen de chirurgijns woonden, weten we niet. Wel dat J. van der Horst en J. Turk respectievelijk f. 10. --. en f. 14. --. bijdroegen in de dorpslasten. Gemiddeld betaalden de Maarssense inwoners f. 7. --., terwijl ongeveer 40 ingezetenen van de hoofdbewoners vrijgesteld waren.

Interessant zijn de jaren 1787 - 1811 vooral door de vele inkwartieringen van franse, duitse en hollandse soldaten. De dorpslasten werden er door verzwaaard, ofschoon we soms de indruk krijgen, dat de centrale overheid in bepaalde gevallen de geldelijke lasten voor haar rekening nam.

(wordt vervolgd)

Dick Dekker

Een autobusdienst Maarssen - Utrecht en de voorhistorie

In het begin dezer eeuw werden reeds plannen gelanceerd om het personenvervoer tussen Maarssen en Utrecht te verbeteren, daar het aantal stoptreinen der S.S. (Staats Spoorwegen) te Maarssen te beperkt was.

Getracht werd namelijk een elektrische-tram verbinding tot stand te brengen tussen Amsterdam en Utrecht. Het technisch bureau Zürcher te 's Gravenhage, dat dit plan ontwierp en de heren Van Eijdsen te Utrecht en Volker te Westzaan, die het traject Maarssen-Utrecht wilden exploiteren, verzochten de raad van Maarssen daartoe concessie te verlenen voor zover het betrof de daarvoor in aanmerking komende wegen in deze gemeente. De raad benoemde naar aanleiding hiervan in zijn vergadering van 17 mei 1906 een commissie, om zich over deze plannen te buigen en daarover te rapporteren. Deze commissie werkte blijkbaar snel, want zij adviseerde de raad, op 27 juli d. a. v. bijeen, een afwachende houding in deze aan te nemen. Zij stond n. l. op

het standpunt, dat eerst wanneer het Rijk (ministerie van Waterstaat) concessie zou hebben verleend, een beslissing door de raad kon worden genomen. B. en W. wilden verder gaan dan de commissie. Zij deelden dus de raad mede, dat de minister van Waterstaat van de raad wilde weten, of deze de verbinding wenste en stelde de raad voor aan de aanvragers der concessie te berichten, dat de raad een tramverbinding, zoals door hen beoogd, bevorderlijk achtte voor de bloeiende vooruitgang der gemeente en bereid was, na het verlenen van de concessie door het Rijk, in onderhandeling te treden over een gewestelijke concessie. De raad, het belang van deze plannen voor de gemeente inziende, ging met dit voorstel accoord. De onderhandelingen bleken nogal lang te duren, want op 27 mei 1907 besloot de raad in beginsel geldelijke steun te verlenen aan die onderneming, welke het eerst een dienst wilde exploiteren.

De tramkwestie vlotte blijkbaar niet, want het

raadslid Switzer vroeg 29 oktober 1908 aan B. en W., hoe het nu eigenlijk stond met de voorbereiding van de tramplannen. We menen in deze vraag een zeker ongeduld te kunnen constateren, zeker niet ongerechtvaardigd. De voorzitter (n.l. Burgemeester Cambier van Nooten) antwoordde, dat het technisch bureau Zürcher en Co. onlangs had medegedeeld, dat op verzoek van de minister van Waterstaat in verband met nieuwe voorschriften, in Oktober omgewerkte plannen moesten worden ingediend, alsmede gegevens omtrent aanlegkosten en rentabiliteit van de lijn. Weinig optimistisch was het geluid, dat het bureau aan het slot van zijn betoog liet horen, n.l. dat, ook al zou de concessie door het Rijk worden verleend, de exploitatie "nog ver in het verschiet ligt".

Dit belooft niet veel goeds! En inderdaad bleek het pessimisme van het bureau maar al te juist te zijn, want de tramplannen werden door Zürcher en Co. in de ijskast gezet, om er nooit meer uit te komen. Waren dus deze pogingen voor een verbinding met Amsterdam en Utrecht gestrand, men zat in Maarssen niet stil, want de "V.V.V. (Vereniging voor Vreemdelingen Verkeer Maarssen)" nam een lofwaardig initiatief door bij de N.V. Utrechtse Auto-Personen-Goederendienst te Utrecht, Van Wijckskade 6, haar licht op te steken over de mogelijkheid van een geregelde autobusdienst Maarssen-Utrecht. Naar aanleiding hiervan verzocht de N.V. in een schrijven van 13 december 1913 aan B. en W. of een aanvraag van een rentegarantie van f. 1000.-- bij de raad "een punt van ernstige overweging" zou kunnen uitmaken. Het benodigde kapitaal zou eventueel beschikbaar zijn. Deze brief werd door B. en W. aan de raad overlegd (18 december 1913). Zij deelde mede dat zij (en ook B. en W. van Maarsseveen) sympathie had voor dit initiatief, vooral ook daar de spoorwegverbinding met Utrecht veel te wensen overliet en eerder slechter dan beter werd.

Ook de schoolkinderen hadden er veel last van (Ik herinner me nog heel goed, dat je op vrije middagen eerst omstreeks drie uur thuis was). Ook de raad was van oordeel, dat een autobusverbinding met Utrecht voor deze gemeente van veel belang zou zijn en machtigde B. en W. met de N.V. over deze zaak in onderhandeling te treden. De heer Köhler (raadslid) bracht hulde aan de V.V.V. voor haar aktiviteit in deze. De raad was dermate enthousiast, dat in principe besloten werd, de a.s. exploitant van de dienst met f. 500.-- per jaar te

steunen.

Ook besloot de raad van Maarsseveen in beginsel f. 150.-- per jaar subsidie toe te kennen. B. en W. toonden zich wel bijzonder actief, want enkele dagen later werd een bespreking met de directie der N.V. gehouden, waaraan ook vertegenwoordigers van Maarsseveen deelnamen. Dit onderhoud verliep blijkbaar zó voorspoedig, dat B. en W. bij brief van 5 januari 1914 aan de directie verzochten, wanneer een proefrit voor burgemeester en wethouders en raadsleden zou kunnen worden gehouden. Over het tijdstip, waarop dit heugelijk feit zou kunnen geschieden en over het resultaat hiervan zijn geen gegevens bekend. Wij mogen aannemen, dat één en ander tot tevredenheid der autoriteiten is verlopen.

Dat aan het verlenen der subsidie voorwaarden werden verbonden, sprak vanzelf. Het is wellicht interessant enkele hier te vermelden:

1. Het aantal ritten in elk van beide richtingen bedraagt acht. Eindpunten: gemeentehuis Maarssen en Vredenburg Utrecht.
2. De dienstregeling vast te stellen in overleg en met goedkeuring van B. en W. van Maarssen en Maarsseveen.
3. Bij onvoldoende plaats gaan inwoners van Maarssen en Maarsseveen boven elders wonenden. (Hoe controleert men dat?)
4. Aanstang van de dienst op 1 maart 1914.
5. Intrekking van de subsidie als de dienst niet overeenkomstig de voorwaarden zal worden onderhouden.
6. De tarieven zullen aan de goedkeuring van B. en W. van de gemeenten Maarssen en Maarsseveen moeten worden onderworpen.

Dd. 16 januari 1914 deelden B. en W. aan de raad mede, dat met de maatschappij overeenstemming t.a.v. de voorwaarden was bereikt. De raad besloot aan de Maatschappij een subsidie toe te kennen van f. 500.-- (f. 150.-- Maarsseveen) voor hoogstens 5 jaren; alles op basis van bovengemelde regeling.

Tot dusver ging alles naar wens!

Op 9 februari 1914 berichtte de N.V., nog eens met B. en W. over de voorwaarden te willen spreken. Zouden er strubbelingen zijn? Het blijkt uit de volgende zinsnede: "Wij hebben momenteel een kwestie met een Engelse fabriek over de te late oplevering van een bestelde wagen; onze directie gaat deze week naar Engeland teneinde één en ander te regelen."

Voorts werd beloofd de dienst op tijd - 1 maart 1914 - te beginnen. Spoed was dus wel geboden!

De nieuwe auto-omnibusdienst Utrecht-Maarssen: Dit moderne vervoermiddel voldoet - naar algemeene opinie - in een zeer dringende behoefte, en is ook wat inrichting en bediening aangaat, een model te noemen. De opening van den dienst heeft onder algemeene belangstelling plaats gehad. (Oorspr. bijschrift bij de foto).

En op 3 maart 1914 kwam de verheugende mededeling, dat de dienst op maandag 16 maart d. a. v. des voormiddags 11 uur zou worden geopend n.l. vanaf het Vredenburg.

"Zij (n.l. de directie) richt tot U (B. en W. van Maarssen en Maarsseveen) het eerbiedig (!) verzoek deze opening met Uw tegenwoordigheid te vereren. Gaarne ontvangt eerst ondergetekende (n.l. Jhr. J. K. Lampsins van der Velden) Uwe welwillende toezegging; terwijl Uw college per auto ten stadhuijze zal worden afgehaald, teneinde op de plaats van afrit tegenwoordig te kunnen zijn". Zo scheen alles vlot te verlopen!

Diverse gasten werden voor een lunch in de Harmonie uitgenodigd. Dat daar op het welzijn van de bus zal zijn gedronken, mogen we wel aannemen!

Iets over de tarieven:

Utrecht-Zuillenselaan: 1e klas-15 cent -
2e klas-12½ cent

Utrecht-Maarssen: 1e klas-27½ cent -
2e klas-17½ cent.

Er waren ook tienrittenboekjes en schoolabonnementen verkrijgbaar.

Hoe was nu de reis met zo'n bus? Deze duurde tot Vredenburg Utrecht 25 minuten. Vervolgens - wat ik mij van een dergelijke rit herinner - is het lawaai door het rammelen van deur en ramen dermate, dat men elkaar nauwelijks kan verstaan. Voorts schudde en schokte de bus erg, zodat mensen, die daarvoor vatbaar waren, wagenziek zouden kunnen worden en dan was een reis van 25 minuten naar de stad al lang genoeg. Een kleine afdeling - ik meen met leren bekleding - was

gereserveerd voor reizigers, die van de 1ste klasse wensten gebruik te maken.

Het voordeel van de busverbinding was, dat men niet genoodzaakt werd via de Stationsweg en de, niet bepaald populaire draaibrug - dikwijls geopend - naar het station te lopen. Bovendien waren, zoals hierboven gezegd, de treinverbindingen zeer beperkt.

Hoe ging het nu met het wel en wee van het destijds "moderne" vervoermiddel?

De bus was al spoedig onderwerp van kritiek van de burgerij en in de Maarsse raad. En kritiek mocht toch wel geuit worden, daar de maatschappij immers subsidie van beide gemeenten genoot!

Zo merkte één der raadsleden op, dat de dienst met veel blijdschap was ontvangen en dat er veel verwachting van werd gekoesterd.

"Aanvankelijk ging alles goed, doch nu (juli 1914) laat de wijze van exploitatie te wensen over: Nonchalance van het personeel, zoals het niet tijdig vullen van het benzine-reservoir en onvoldoende verlichting", aldus de geachte spreker. Ook werd in de raad opgemerkt, dat vaak "met zorg" werd gezien, dat de bus leeg vertrok of aankwam.

Echter werd lof toegezwaaaid aan het personeel dat goed zijn plicht vervulde, een opmerking in strijd met hetgeen door bovenvermelde edelachtbare werd gezegd. B. en W. beloofden deze kritiek aan de directie over te brengen.

Inmiddels is Wereldoorlog I (1914-1918) uitgebroken, welke ook van invloed was op de exploitatie. De commissie, welke de ontwerp-begroting voor 1915 had bestudeerd, vestigde

er de aandacht op - n.l. bij de post subsidie aan de busonderneming - dat de dienst niet alleen met het oog op de oorlogstoestand bedenkelijk was ingekrompen, doch dat niet ontkend kon worden "dat de ongeregelde dienst vaak aan zorgeloosheid moest worden toegeschreven".

De voorzitter antwoordde tijdens de behandeling van de begroting, dat B. en W. hierover met de maatschappij hadden gecorrespondeerd en dat verbetering werd toegezegd (hopen we nu maar op beterschap!)

"Dubbel jammer", aldus de voorzitter, "dat men niet op de bus kon rekenen met het oog op de ongunstige treinenloop". De heer Van Nieuwenhuizen zag het niet zo donker in, want hij zei in de raad van 30 oktober 1914: "Ondanks rammelen van ramen en deuren heeft het reizen met de bus iets huishoudelijks. (Hij bedoelde er kennelijk mee, dat het knus was).

Soms werden meer passagiers vervoerd, dan waarvoor de wagen bestemd was. Men schikte graag voor elkaar in. (Doet men dat heden ten dage ook graag?).

De auto wordt dus populair. De bus bezit levensvatbaarheid, als de directie zich er geheel aan wijdt."

Dit is dus wat anders dan leeg aankomen en vertrekken! Dat de bus geen lang leven zou zijn geschonken, bleek uit een suggestie van de heer De Vries aan B. en W.

In de raad van 30 juli 1915 om, daar de stadstram van Utrecht doorgetrokken zou worden tot het Ondiep, te trachten een verbinding

met Maarssen tot stand te brengen, omdat z. i. de autobusdienst wel niet lang meer zou bestaan: B. en W. zouden dat idee ter sprake brengen, hoewel Utrecht er "destijds" wegens de hoge kosten niet voor voelde.

In september 1915 bleek de bus helemaal niet meer te rijden - het einde was dus nog snel gekomen - reden waarom er bij het gemeentebestuur op werd aangedrongen bij de S.S. (Staats-Spoorwegen) te bevorderen een te Maarssen stoppende middagtrein (richting Amsterdam) in te lassen. Of dit succes had, is mij niet bekend.

In de raadsvergadering van 21 december 1915 zei de voorzitter, dat doortrekken van de stadstram naar Maarssen wellicht gemakkelijker zou kunnen worden gerealiseerd als de uitbreiding der bebouwing aan de Straatweg te Zuilen (Elinkwijk) voltooid zou zijn. Zo ver is het nooit gekomen. Wat jammer!

Eerst in het begin der twintiger jaren begon de firma Oskam met de exploitatie van een busdienst naar Utrecht. Ook anderen waagden zich aan de invoering van een busdienst. Jaren later werd de dienst begonnen door de N.B.M., welke nog bestaat. En wie graag per trein naar Utrecht (6 minuten) of naar Amsterdam (22 minuten) wil rijden, kan per N.B.M. naar het station Maarssen worden vervoerd.

J.N. Servaas

De koster en de drempelwachter van het kerkje van Oud-Zuilen

De oudst bekende koster van het kleine Hervormde kerkje in Oud-Zuilen was Theymen Goosens tho Keyns, die ruim zeven jaren koster was, namelijk van 23 november 1642 t/m 22 januari 1650.

Het beroep schoolmeester/koster was ook niet onbekend en Jan van de Berg vervulde dit van 1848 tot medio 1867.

Ook ging in 1908 het beroep over van vader op zoon, toen Cornelis van Dusschoten het

kosterschap overgaf aan zijn zoon Cornelis Jr. In de tweede helft van de 19e eeuw kreeg de koster een medewerker, de dorpel- of drempelwachter genaamd.

Het spreekt vanzelf, dat de kandidaten voor deze beroepen van goed zedelijk gedrag moesten zijn, daar zij de kerkelijke gemeente tot voorbeeld dienden.

De toekomstige koster en drempelwachter werden door het Collegie van Kerkvoogden gekozen, wat geen gemakkelijke taak was, daar de beroepen erg geambieerd werden door de leden van de Hervormde Gemeente. De salarissen waren in die tijden laag en een aanvulling van het koster- c.q. drempelwachtersalaris - in 1908 f. 50.--, per jaar voor de koster en f. 20.--, per jaar voor de drempelwachter - was dan ook erg welkom. De koster moest zijn werk doen volgens opdracht van het Collegie van Kerkvoogden. In 1776 was de volgende "orde" voor hem van kracht:

ORDE voor de KOSTER in ' bijzonder

1. De koster zal de kerke ter behoorlijker tijd op en toe doen en toezien dat tusschen tijden geen ongeregeldheid 'zij aan de klokke te trekken of iets anders gepleegt wordt.
2. En zal ook de kerk bijzonderlijk de predikstoel en banken zuiver houden en duiven en ander gevogelte uit de Kerke houden en de doodsbeenderen en stenen van 't Kerkhof nemen en ter verordende plaatze wegleggen en het Kerkhof in geschiktheid houden en zal op 't Kerkhof geen Kalveren of eenige andere groote Beesten mogen houden, waardoor de Kerkhoven en wat daar aan dependeert zouden mogen beschadigt worden zal ook naer vermogen voorkomen dat het Dak en de Glazen met werpen van stenen of anderzins niet beschadigt werden.
3. Zal het Uurwerk zelfs waarnemen, opdat het van anderen niet bedorve werde en de Klokke ter behoorlijker tijd laten slaan.
4. Zal de Klok tot de Predikatie ter behoorlijker tijd luiden en daar maar een klok is, op 't einde van het derde gelui, ettelijke malen kleppen; als men luidt over de Doden, dat men niet tot drie posen, maar een maal agter melkanderen luide.
5. Het gene tot bedieninge der H. Sacramenten des Doops en Nachتماals van noden is, zullen ze bijtijds zorgvuldiglijk bestellen en de Bijbel, Trouwboek etc. na gedane arbeid (predikatie) in de gewone plaatze brengen.
6. Het gereedschap der Kerke, als stoelen,

banken, tafelen, zullen ze aan niemand uitlenen of eenigzins vervreemden of toelaten dat ze tot een ieders gebruik geemploeyd werden.

7. Wanneer de Kerkelijke Bijeenkomsten, hetzij van Kerkeraad ter plaatse, of van Classe of Gedeputeerder Classis in de Visitatie zullen gehouden worden, zullen ze de vergadering te zamen roepen en gedurende de Vergaderinge belast worden hun Ampt dien aangaande getrouwelijk zonder weigeringe te verrigten.

13 maart 1776.

De drempelwachter moest de taak van de koster verlichten en moest zich houden aan een instructie, die ook door het Collegie van Kerkvoogden werd uitgegeven.

INSTRUCTIE voor de DORPELWACHTER ca. 1870

INSTRUCTIE voor als DORPELWACHTER der Hervormde Gemeente Zullen daartoe benoemd tot wederopzegging toe, door het Collegie van Kerkvoogden die opgemelde Gemeente bij resolutie van de

artikel één

De dorpelwachter zal van een goed zedelijk gedrag moeten zijn.

artikel twee

Hij zal gedurende iedere openbare Godsdienstoeffening er ten minste een kwartier voor de aanvang in de kerk moeten wezen.

artikel drie

Hij zal zorgen dat de deuren vóór het aangaan der Godsdienstoeffening geopend zijn.

artikel vier

Onder de godsdienstoeffening zal hij zorg dragen, dat diegenen die de kerk verlaten, zulks zoo stil mogelijk doen, alsmede dat de deuren zeer zacht geopend en gesloten worden.

artikel vijf

Bij het eindigen van de Godsdienstoeffening zal hij zorg dragen voor het openen der deuren.

artikel zes

De straten en pleinen rondom de Kerk, alsmede het kerkpad zal hij behoorlijk schoonhouden en zorgen dat des Zondags alle viezigheid is opgescheept en weggeruimd; voorts zal hij de weg bij groote droogte moeten hoozen en des winters wanneer er sneeuw ligt, be-

hoorlijk paden maken, teneinde ieder in en uit de kerk kan komen, gelijk ook het pad naar de Pastorij en in geval de straat door de ijzel glad mogt zijn, zal hij dadelijk zand strooien, daar waar zulks ter voorkoming van ongelukken gevorderd wordt, het benodigde zand daartoe zal hij in het zandhok kunnen halen.

artikel zeven

Ook wordt hem ten strengste aan bevolen, de honden die in de kerk mogten komen, daaruit zoo stil mogelijk te verwijderen.

artikel acht

Hij zal alle bevelen die hem door de administratieve kerkvoogden gegeven worden, dadelijk ten uitvoer brengen en bij overtreding hem in zijne bediening schorsen, om voor het Collegie van Kerkvoogden citeren ten einde naar bevind van zaken hem te beboeten of afzetten.

artikel negen

De dorpelwachter zal vooral de hierin gemelde werkzaamheden jaarlijks voor traktement genieten de som van f. 20.-- ingaande 1 januari en eindigende ultimo december, zonder voor het een of ander iets in rekening te mogen brengen.

Aldus opgemaakt in de Vergadering van het Collegie van Kerkvoogden der Herv. Gem. Zuilen
Het Coll. voornoemd

De ondergetekende wonende te Zuilen verklaart de post van dorpelwachter te aanvaarden op de voorwaarden en honorarium vervat in vorenstaande instructie.

Dat het handhaven van de orde en netheid wel eens te wenschen overliet, getuigt de volgende proclamatie, die ruim een jaar na de opening van het nieuwe en huidige kerkje werd uitgegeven.

PROCLAMATIE

Kerkvoogden der Hervormde Gemeente van Zuylen achten zich verplicht bij de voltooying van het Kerkgebouw een iegelijk op te wekken om mede te werken tot de bevordering van de reinheid der kerk, waarom zij in zonderheid hun die gewoon zijn in de kerk tabak te kaauwen verzoeken, om die onhebbelijke gewoonte en het spuwen als gevolgen van dien, zulks gedurende de godsdienstoefening na te laten om daar door de ergernis en ongerieflijkheid voor andere kerkgangers te vermijden. Kerkvoogden vermeen en hierop met de meeste ernst te mogen aandringen daar de eerbied voor de godsdienst vordert, het Huis des Heeren in reinheid te houden. Zij hoopen en verwagten dan ook, dat aan dit hun billijk verzoek zal voldaan worden.

Zuylen, 23 juni 1849
w. g.
C. W. P. Bloemendaal

Kinderkapel Westhill
omstreeks 1920

Westhill Kinderkapel

Onlangs kwam van uw voorzitter het verzoek eens iets te schrijven over de Westhill Kinderkapel, gelegen aan de Parkweg alhier. Alvorens in te gaan op de totstandkoming van het gebouw als zodanig, is het nuttig en nodig eerst enkele historische achtergronden te belichten met betrekking tot het ontstaan van Westhill Maarssen.

Aan het woord "Westhill" is niet alleen in Maarssen, maar in geheel Nederland, onlosmakelijk verbonden de naam van Marie van Voorst van Beest, geboren op 20 augustus 1879 te Montfoort, waar haar vader burgemeester was. In juli 1881 vestigde de familie zich op de buitenplaats "Herteveld" aan de Vecht. In 1912 - nadat haar ouders gestorven waren - kochten haar broers het witte huis aan de Parkweg (nr. 51) voor haar (hierin is nu de Dienst Welzijnsbevordering gevestigd), benevens de overtuin tot aan de Beek, een klein watertje, dat vroeger dwars door Ter Meer vanaf de Kerkweg naar de Vecht stroomde. (Vandaar nu nog de Beekweg). Het laatste restant van deze Beek is gedempt tijdens de reconstructie van de Kerkweg in 1968. Inmiddels was Marie van Voorst van Beest als hulp verbonden aan de toen reeds bestaande Ned. Herv. Zondagsschool "Timotheus", die geleid werd door freule Huydecoper. Mensen als Fröbel, Ligthart, Montessori en Kees Boeke brachten in het begin van deze

eeuw belangrijke veranderingen aan in het dagschoolonderwijs.

Het kwam Marie van Voorst van Beest ter ore, dat er in Engeland op een andere manier (vandaag zouden wij zeggen op meer progressieve wijze) Zondagsschoolles werd gegeven.

Benieuwd hoe dat wel zou zijn, besloot zij naar Engeland te gaan. Daar leerde zij inderdaad een nieuwe methode kennen op het Westhill-College te Selly Oak bij Birmingham. Zij was verrukt over dit soort Zondagsschoolonderwijs, waarbij het kind in het midden werd geplaatst. In een voor elke leeftijdsgroep aansprekende vorm werd de Bijbelse boodschap gebracht. Dit gebeurde met inschakeling van moderne opvoedingsmethoden en via een persoonlijke benadering van het kind in kleine groepjes. Ook de zelfwerkzaamheid en expressiemogelijkheden van de kinderen werden daar gestimuleerd.

Enthousiast kwam zij uit Engeland terug en ze wist Ds. Sanders (Ned. Herv. predikant te Maarssen) en de toenmalige kerkeraad voor haar idee te winnen: een volkomen nieuwe opzet van het Zondagsschoolwerk! Zo schakelde de Zondagsschool "Timotheus" onder leiding van Marie van Voorst van Beest op 12 november 1912 over op deze nieuwe ("Westhill") methode.

Dat een leslokaal in een bewaarschool voor deze methode, die juist het accent wilde

leggen op sfeer en wijding, niet de ideale plaats was, zette haar aan het denken. De tuin aan de overkant, die gebruikt werd voor het kweken van groenten en fruit, was groot genoeg. De financiële middelen, door de verkoop van een boerderij uit de erfenis van haar ouders, had ze ook. Zo rijpte bij haar de idee om een speciale Kapel te bouwen. Nog verschillende malen reisde zij naar Engeland en begin 1913 kwam ze terug met een ontwerp voor een Kapel van de hand van W. Cooper uit Londen. De tekening droeg als opschrift: "Proposed School at Maarsen nr. Utrecht".

De Kapel was gedacht in houten uitvoering met een wat klassieke stijl en een klokketorentje. Het gebouw moest twee lokalen bevatten: een "Primary Department" en een "Beginners Room" met daartussen een hall met toiletgroep.

Bepaald fraai heeft Marie van Voorst van Beest dit ontwerp kennelijk niet gevonden. Zij nam dan ook een Nederlandse architect in de arm, de heer J. Rebel uit Laren, die de opdracht kreeg een Kapel annex woonhuis te ontwerpen. In mei 1913 had architect Rebel zijn ontwerp met geschreven (!) bestek klaar. Dat alles wel iets sneller in zijn werk ging dan tegenwoordig, bewijst het "Procesverbaal van Aanbesteding" dat werd opgemaakt op 4 juni 1913. De aannemer was de heer H. Snijder uit Naarden met als borgen de heren: Joh. Rokebrand, van beroep aannemer en gemeente-ontvanger te Blaricum en P. H. Kok, van beroep loodgieter te Bussum. De aanneemsom bedroeg f. 11.400.--.

Men moet wel direkt met de bouw van de Kapel begonnen zijn, want in hetzelfde jaar nog, op 12 oktober 1913, vond de opening plaats. In een speciale dienst met vele gasten werd de openingsrede uitgesproken door de voorzitter Ds. Sanders.

In november 1913 volgde de meerwerkcrekening ad f. 1611,62½ en het karwei was geklaard. Gezien het ontstaan en de doelstelling kunnen we terecht zeggen dat de Westhill Kinderkapel een uniek gebouw is in Maarssen en zelfs in Nederland. Tot 1954 toch was Maarssen het Centrum van Westhill in ons land, het toenmalige Ned. Indië en zelfs in China kende men de Westhillmethode!

Met zijn fraaie, maar enigszins in verval zijnde glas-in-lood ramen, zijn prachtige leien dak met torentje, waarin een koperen bel, is dit bouwsel met zijn geheel eigen stijl een sieraad in onze gemeente!

Op de achtergrond van de "grote zaal" zit-

(Foto: de heer B.v.d.Boom)

ten nog vrij gaaf de muurschilderingen van de kunstschilder Jacob Doeser, die voor enkele jaren door onze plaatsgenoot J. Grimm zijn gerestaureerd.

De schilderijen in het front van genoemde zaal zijn helaas door de jaren heen verdwenen.

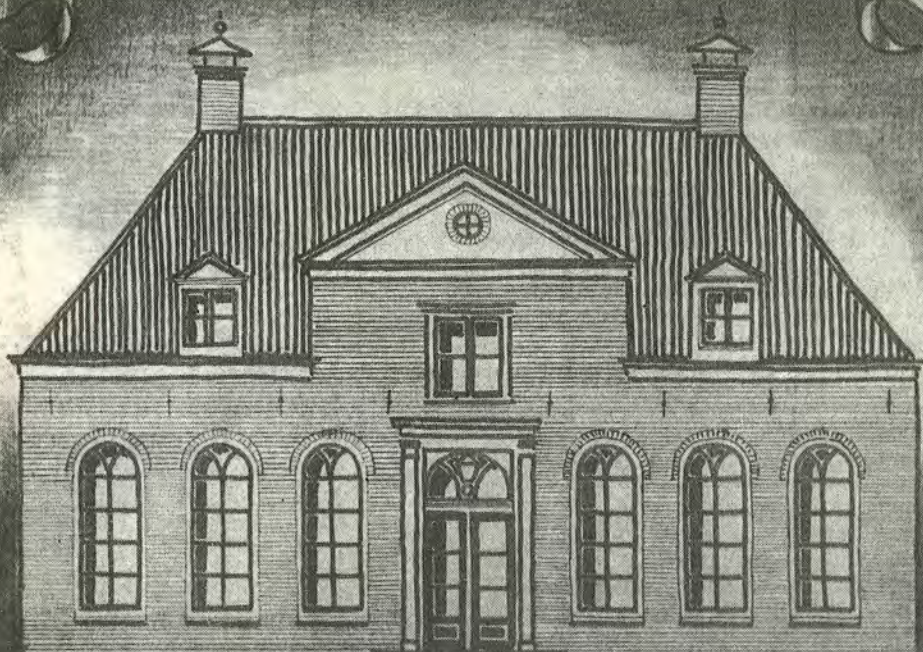
Op 29 november 1954 overleed Marie van Voorst van Beest. Zij werd begraven op het kerkhof achter de Ned. Herv. Kerk.

Een jaar voor haar dood werd op haar aandrigen de Vereniging Westhill Kinderkapel opgericht. Zij hoopte op die manier ervan verzekerd te zijn dat "haar Kapel" in goede handen zou achterblijven.

maarssen, nov. '75
w.c. van hoorn

N. B. Alle gegevens zijn ontleend aan authentieke stukken en overgenomen uit het dit jaar verschenen boekje "Westhill" leven en werk van Marie van Voorst van Beest, geschreven door Mevr. E. ter Beek. Verkrijgbaar à f. 6,90 bij de heer W.C. van Hoorn, Parkweg 48 te Maarssen.

Behoudt Endelhoven

ZO KAN HET WORDEN!

Historische kring Maarssen

Aan dit nummer werkten mee:

C. W. P. Bloemendaal

D. Dekker

W. C. van Hoorn

J. N. Servaas

Mej. Drs. L. v. Tongerloo

J. van Veldhuizen

J. H. Witte

H. W. de Wijer

Foto's: G. M. van Liempdt

Illustratie: Loes van den Berg

Copyright

Historische Kring Maarssen.

Nadruk in welke vorm ook, geheel of gedeeltelijk, in Nederlands of in enige andere taal verboden, tenzij met schriftelijke toestemming van het bestuur van de Historische Kring Maarssen.

VOOR AL UW TRANSPORTEN

**INTERNATIONAAL TRANSPORT-
EN LIJNDIENSTBEDRIJF**

H. van Elst & Zoon

**DIEPENDAALSEDIJK 10 MAARSSSEN
TEL. 1298**

Ford Dealer in de Vechtstreek

OOK VOOR A-1 GEBRUIKTE WAGENS

BREUKELEN
STRAATWEG 109
TEL. 03462 - 1745

MAARSSEN
STRAATWEG 2-4
TEL. 03465 - 2541

Autobedrijf Roeleveld BV
